

BOLALAR FOLKLORINING MAKTABGACHA TA'LIMDAGI AHAMIYATI**Madina O'ktamovna Shukurova**

Osiyo Xalqaro Universiteti

Pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Maktabgacha ta'limda bolalar folklori namunalari orqali ularning ma'naviy qiyofasini shakllantirish.

Kalit so'zlar: maqol, xalq og'zaki ijodi, hissiy empatiya, ertak, topishmoq, maktabgacha ta'lim tashkiloti.

O'zbek xalq og'zaki ijodining so'z san'atiga asoslangan janrlar tizimi doston, ertak, qissa, rivoyat, naql, afsona, mif, lof, latifa, marosim folklori, bolalar folklori, og'zaki drama, maqol va hikmatli so'zlar, afsun, avrash, olqish va qarg'ishlardan iborat. Bu kabi badiiy meros ajdodlarimiz poetik tafakkurining mahsuli hisoblanadi. Har bir janrga oid bo'lgan folklor o'ziga xos poetik tizimi, ijro usuli, hayotiy-maishiy vazifasi, musiqaga munosabati, voqelikni badiiy aks ettirish hamda boshqa jihatlariga ko'ra bir-biridan farqlanadi. Xalq ijodida mavjud bo'lgan yuksak ma'naviy barkamollik an'analari bugungi kunda yosh avlodni tarbiyalab, voyaga yetkazishning milliy negizidir. Shuning uchun ham o'zbek xalq og'zaki ijodining boy va serqirra an'alarini qayta tiklab, uni rivojlantirish, yoshlarning bugungi kundagi ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishda yetarli darajada imkoniyatlar yaratishda folklor va etnografiya bo'yicha mutaxassislarim tayyorlash amaliy ahamiyatga ega bo'ldi. "Ta'lim to'g'risidagi" Qonun ham mamlakatimiz ma'naviy hayoti uchun zarur bo'lgan shunday malakali, intellektual salohiyati yuqori, ma'naviy olami teran mutaxassislarni tayyorlashni toqazo etdi. Folklor va etnografiya yo'nalishi bo'yicha mutaxassislar tayyorlashning milliy negizi-xalqimizning ma'naviy qadriyatlarini yanada takomillashtirish, yosh avlod ongiga mustaqillik mafkurasi g'oyalarini, hamda milliy qadriyatlarni chuqur singdirishdan iborat. Sababi, bu kabi mutaxassislar ajdodlarimiz ijodiy salohiyatining eng yaxshi an'alarini kelgusida ham davom ettirishni ta'minlashga o'z hissalarini qo'shishlari lozim. Xalqimizning dunyoqarashi, ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy-estetik va falsafiy qarashlarini o'ziga xos tarzda badiiy talqin etuvchi xalq og'zaki ijodi folklorshunoslikning eng nodir manbalaridan hisoblanadi. Folklor asarlari xalqimizning yuksak madaniyatni bunyod etgan ulug' ajdodlarimizning turmush tarzi, orzu-intilishlari, urf-odatlar va marosimlari, an'alarini mukammal aks ettirganligi uchun ham qadrlidir. Xalq og'zaki ijodi fanda folklor deb yuritiladi. Barchamizga ma'lumki, o'zbek folklorshunosligi fanining shakllanishi XX asrning 20-yillaridan boshlangan. Folklorshunoslik - xalq og'zaki badiiy ijodiyotining nodir namunalari to'plash, ularni sistemaga solish, ommaviy va akademik nashrlarni amalga oshirish, hamda xalq og'zaki ijodiyoti yuzasidan tadqiqotlarni olib borishni o'z ichiga oldi. "Folklor" atamasini 1846-yilda ingliz olimi Uilyam Toms taklif qilgan. "Folklor" atamasi "xalq donoligi" degan ma'noni anglatadi. Xalq tomonidan yaratilgan hamma san'at namunalari (me'morlik, naqqoshlik, ganchkorlik, zardo'zlik, musiqa, raqs, og'zaki adabiyot) folklor namunalari hisoblanadi. Shuning uchun ham har bir san'at sohasida ish olib borayotgan mutaxassislar o'zi tanlagan faoliyat turi, ijod mahsulini "folklor" deb ataydi. Masalan, musiqachi xalq kuylarini, xoreograf o'zining xalq raqslarini, folklorshunos olim xalq dostonlarini, ertaklarini folklor asari deb atashadi. O'zbek xalq og'zaki poetik ijodi dastlabki vaqtlarda "el adabiyoti", "xalq adabiyoti", "og'zaki adabiyot", "xalq og'zaki ijodi" deb atalgan bo'lib, bu atama ilk bor H. Zarifov (1934-35 yillar) tomonidan qo'lanilgan "folklor", "O'zbek folklori" sifatida qo'llanila boshladi. O'zbek xalq og'zaki poetik ijodi ko'plab janrlarni o'z

ichiga olgan og'zaki so'z san'ati namunalari bo'lib, oddiy xalqning hayoti, tarixi, orzu-intilishlari, dunyoqarashlarini badiiy tarzda o'zida aks ettiradi, ijro etiladi va ijro jarayonida og'izdan-og'izga, avlod-dan-avlodlarga o'tib boradi. Folklor - sinkritik xususiyatga ega bo'lib, barcha san'at turlariga xos elementlarni o'zida mujassamlashtirgan, unda so'z, kuy va ma'lum turlarida raqs uyg'unlikda ijro etildi. Folklor o'zida xalq hayoti, tarixi, taqdiri badiiy aks etadi. Folklor asarlari zamirida xalqning dunyoqarashlari, ibtidoiy mifologik tushunchalardan mukammal diniy e'tiqodiga bo'lgan tushunchalar yotadi. An'anaviy xalq og'zaki ijodining o'ziga xos xususiyatlarini chuqur biladigan, mustaqillik davri o'zbek folklorining taraqqiyot qonuniyatlarini teran anglaydigan xalqning ma'naviy ehtiyojlari va qiziqish doirasini yaxshi tushunadigan, havaskorlik ijodiyotini takomillashtira oladigan, boshqarishning nazariy hamda amaliy jihatlarini to'la o'zlashtirgan malakali mutaxassislarni tayyorlash bugungi kunning dolzarb masalasi edi.

Folklor namunalarini to'plash ishlari bilan G'ozim Olim Yunusov birinchi shug'ullandi. U o'z tadqiqotlari davomida o'zbek epos-shunosligi tarixida birinchi bo'lib Fozil Yo'ldosh o'g'li, Ergash Jumanbulbul o'g'li kabi xalq baxshilarini aniqlab, 1922-yilning yozida Fozil Yo'ldosh o'g'li va Hamroqul baxshilardan "Alpomish" dostonidan parchalar yozildi. Folklorshunos olim G'.O.Yunusov Toshkent, Sirdaryo, Samarqand viloyatlarida bo'lib, bir qancha qo'shiq, ertaklar, afsona, maqol, topishmoq hamda rivoyatlarni yozib olgan. Bundan tashqari o'zbek marosim folkloriga oid kuzatishlar olib borish bilan bir qatorda, boy etnografik materiallarni ham to'plaganlar. G'.O.Yunusov o'zbek folklori namunalarini to'plovchilar uchun metodik qo'llanma ham yaratilgan. Folklorshunos olimning "Alla to'g'risida bir-ikki og'iz so'z", "El adabiyotidan namunalar", "Og'iz adabiyotida sinfiy tuyg'ular kabi maqolalari folklorshunoslik tarixida muhim o'rinda bo'ldi.

1925-1928-yillarda G'ozim Olim Yunusov, Hodi Zarifovlar xalq baxshilarini, ertakchi va qo'shiqchilarni aniqlash, ularning repertuaridagi asarlarni yozib olishni tashkillashtirgan. Fozil Yo'ldosh o'g'li, Po'ltan shoir, Ergash Jumanbulbul o'g'li, Berdi baxshi, Abdulla shoir kabi bir qancha baxshilardan xalq dostonlarini yozib oldilar. Bu ishga Mahmud Zarifiy, Bahrom Ibrohimov, Muqim Hamzabekov, Nazarqosim Mirzayev, Husayn Karim kabi havaskor folklor to'plovchilar ham ishlagan.